

Helyzetértékelés az egész életen át tartó tanulás koncepciójának megvalósulásáról

A Lifelong Learning (LLL), azaz az *egész életen át tartó tanulás* koncepciója az Európai Unió egyetemesen elfogadott, a lisszaboni stratégiában rögzített oktatáspolitikai paradigmája. Noha a koncepció alapvető céljait, módszereit és eszközeit tekintve az elmúlt, közel egy évtized alatt stabilnak bizonyult, a gyakorlati megvalósítás során folyamatosan megújulva alkalmazkodni kell a változó társadalmi, gazdasági demográfiai és kulturális viszonyokhoz. Az európai LLL koncepció nemzeti keretek között történő stratégiai megfogalmazása, a specifikus nemzeti adottságokhoz és szükségletekhez történő adaptálása szükségszerűen a koncepció cél- és eszközrendszerének a diverzifikálódásához vezetett. Ugyanakkor a koncepció 2020-ig tartó időszakra továbbra is az európai oktatási és képzési együttműködés domináns stratégiai kerete.¹

A humán tőke fejlesztése és a foglalkoztathatóság javítása a pénzügyi és gazdasági válságból való kilábalás fontos eszköze. Ezért az Európai Unió 2009-2011-es prioritásai között hangsúlyosan szerepel az oktatásban és szakképzésben elsajátított készségek, képességek munkaerőpiaci igényekhez való igazításának és a jövőben várható készségigények előrejelzésére szolgáló mechanizmusok megerősítése.²

A gazdasági válság hatására újrafogalmazott társadalmi elvárások alapján szükséges tartom az egész életen át tartó tanulás koncepciójának megvalósítása érdekében tett lépések, az elért eredmények és a kudarcok áttekintését és a szükséges konzekvenciák levonását a jelenlegi és jövőbeli döntéshozók számára.

Az egész életen át tartó tanulás koncepciója a hazai fejlesztési folyamatokban

A magyar kormány 2005 szeptemberében fogadta el a magyar LLL stratégiát³, ami-
ben kinyilvánította, hogy 2013-ig az egész életen át tartó tanulás stratégiáját tekinti a humán erőforrás-fejlesztések vezérfonalának.

Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT I.) tervezésekor még nem létezett egységes kormányzati stratégia az egész életen át tartó tanulásról, de az NFT I. Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programja (HEFOP) 3. prioritásának intézkedései az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek és képességek fejlesztését szolgálták a szakképzés és felsőoktatás módszertani és szerkezeti megújításán, a munkahelyteremtést és vállalkozói készségek fejlesztését elősegítő képzéseken, valamint a felnőttképzés rendszerének fejlesztésén keresztül. A HEFOP struktúrája azonban úgy

¹ A Tanács következtetései (2009. május 12.) az Oktatás és Képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről („Oktatás és Képzés 2020”), 2009/C 119/02

² Bizottsági Közlemény a Foglalkoztatás melletti közös elköteleződés mellett, Brüsszel 3.6.2009, COM(2009)

³ A Kormány 2212/2005. (X.13.) számú határozata az egész életen át tartó tanulás stratégiájának megvalósítását szolgáló feladatokról.

tartalmazta az egész életen át tartó tanulás strukturáló dimenzióit, hogy közben megpróbált megfelelni az ágazati logikának is. Ezért a 3. prioritás mellett a foglalkoztatáspolitikai célokat szolgáló első prioritás és a társadalmi integrációt célzó második prioritás is tartalmazott az LLL stratégia logikájába sorolható elemeket.

Az LLL céljaihoz kapcsolódó fejlesztések 2007-13 között az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) alapján a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP), a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP), valamint a hét regionális operatív program keretén belül valósulnak meg. A TÁMOP-ban az egész életen át tartó tanulás specifikus célként jelenik meg olyan más célok mellett, mint a változásokhoz való alkalmazkodás segítése vagy a társadalmi összetartozás erősítése és az esélyegyenlőség támogatása. A specifikus cél az operatív program második, harmadik, negyedik és ötödik prioritási tengelyén keresztül valósul meg, amelyek támogatják: az alkalmazkodóképesség javítását a szak- és felnőttképzés fejlesztésével, a felnőttoktatás eszközeivel (2. prioritási tengely); az oktatás eredményességének és hatékonyságának javítását, illetve a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférést a közoktatás rendszerében (3. prioritási tengely); a felsőoktatás intézményi szerkezetének és képzési tartalmának reformját (4. prioritási tengely), valamint az iskola-rendszerből idő előtt kimaradt fiatalok egyidejű foglalkoztatásának és képzésének biztosítását (5. prioritási tengely).

A TIOP célja a humán szolgáltatások fizikai infrastruktúrájának fejlesztése, ennek keretében az egész életen át tartó tanúláshoz és a munkaerőpiaci helytálláshoz elengedhetetlen kompetenciák fejlesztéséhez, valamint a felsőoktatás gazdasági és társadalmi igényekhez való rugalmas alkalmazkodásához szükséges infrastruktúrális feltételek biztosítása.

Intézkedések az LLL stratégia jegyében

Az eddig megtett intézkedéseket, lépéseket az egész életen át tartó tanulás stratégiájában megfogalmazott öt prioritásnak megfelelő tematikus bontásban tekintem át.

Első prioritás: Esélyteremtés

Az esélyegyenlőség növelését szolgáló intézkedések körében a legnagyobb volumenű az ún. Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR) kidolgozása és az esélyegyenlőség-elvű támogatáspolitikai bevezetése volt. Az IPR olyan jogszabályi keret, amelyhez speciális pedagógiai módszertan és a végrehajtást segítő kiegészítő finanszírozás társul. A program lényege, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek nem elkülönítve, hanem hétköznapi, átlagos osztályközösségben kapják meg azt a kiemelt segítséget, ami az otthonról hozott hátrányok leküzdéséhez és képességeik maximális kibontakoztatásához szükséges. A integrációs- és képesség-kibontakoztató felkészítésben a 2008/2009-es tanévben közel 60 ezer gyerek és 1300 intézmény (kb. minden negyedik) vett részt.

Az esélyegyenlőség-elvű támogatáspolitikai lényege, hogy minden közoktatás-fejlesztési pályázat benyújtásához rendelkezni kell a pályázónak esélyegyenlőségi helyzetelemzéssel, és a feltárt hiányosságok megszüntetésére, valamint a szegregáció felszámolására vonatkozó intézkedési tervvel, ellenkező esetben nem juthat támogatáshoz. Ezzel az esélyegyenlőség követelménye a fejlesztési programok megkerülhetetlen, horizontális szempontja lett.

Az esélyteremtés egyik leghatékonyabb módja a célzott támogatásokat nyújtó ösztöndíjak rendszere. Ezek közül kiemelkedik a hazai költségvetési forrásból finanszírozott Útravaló Ösztöndíjprogram és az Arany János Programok rendszere. Az

Útravaló Program esélyegyenlőségi ösztöndíjai keretében a diákok mentori segítségével és ösztöndíjat, az őket támogató tanárok ösztöndíjat kapnak. A 2005-ben meghirdetett program eredeti célkitűzései teljesülni látszanak: az általános iskolai alprogram ösztöndíjas diákjainak 80 százaléka tanult tovább középiskolában, a középiskolai alprogram keretében támogatott diákok 95 százaléka szerzett érettségit, a szakképzési alprogramban pedig az ösztöndíjasok 70 százalékát iskolázták be valamilyen hiányszakmára. A Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programja célja az esélyteremtés és tehetséggondozás olyan, hátrányos társadalmi-gazdasági háttérrel rendelkező, tehetséges tanulók számára, akik a program segítségével nélkül nem juthatnának el felsőoktatásba. A program keretében személyre szabott oktatás mellett önismereti, tanulásmódszertani segítséget kapnak a résztvevők, akik mindannyian kollégiumi ellátásban is részesülnek. Emellett minden támogatott diák angol nyelvoktatásban vehet részt, és lehetőséget kap ECDL bizonyítvány és gépjárművezetői engedély megszerzésére is. A programot 2004 óta a Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi Programja és 2007-től a Halmozottan Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi – Szakiskolai Programja egészíti ki.

A szakképzéshez való hozzáférés esélyegyenlőségét szolgálja, hogy a közoktatási törvény a hátrányos helyzetű és/vagy tanulási nehézségekkel küzdő fiataloknak akár befejezett alapkiváltsági végzettség nélkül is lehetőséget ad a szakmaszerzésre.

A munkavállaláshoz szükséges ismeretek és készségek fejlesztésével a hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci integrációját támogatja a 2006 elején meghirdetett és folyamatosan bővülő „Lépj egyet előre!” program. A program első szakaszának lezárásáig 15 ezer felnőtt kapott támogatást valamilyen szakmai képzettség megszerzéséhez, a képzési programok egy részéhez felzárkóztató, készségfejlesztő programok is kapcsolódtak.

Második prioritás: Oktatás, képzés és munkaerőpiac kapcsolatának erősítése

A szakképzés-fejlesztés homlokterében továbbra is a kereslet-orientált képzés megteremtése és az ehhez szükséges átlátható, a munkaerőpiaci igényeknek megfelelően működő, koordinálható intézményrendszer létrehozása áll. Az elmúlt két évben a térségi integrált szakképző központok (TISZK) száma 16-ról 77-re nőtt, miközben a korábbi 16 TISZK is finanszírozhatóbb, korszerűbb formációvá: szakképzés-szervezési társulássá vagy szakképzés-szervezési társasággá alakult. Az új TISZK-ek nem egyszerűen csak tanműhelyek, központi képzőhelyek, hanem fenntartói irányítási, szervezési és finanszírozási egységek. A stratégiában kitűzött cél e vonatkozásban mind mennyiségében, mind tartalmában teljesült. Ugyanakkor e fejlesztést végig élénk szakmai viták kísérték (főként a pedagógustársadalom részéről), és az új modell megbízható értékelése csak hosszabb távon lehetséges.

A TISZK-modellekben a régiók iskolarendszerű szakképzési kapacitásainak koordinációját a regionális fejlesztési és képzési bizottságok (RFKB) látják el. A regionális munkaerőpiaci igények hatékony érvényesítése érdekében 2008. január elsejétől megváltozott az RFKB-k összetétele: nőtt a gazdaság szereplőinek súlya és bővült a bizottságok hatásköre – többek között – azzal, hogy a régió szakképzési intézményeiben meghatározzák a szakképzés irányait és arányait, valamint döntenek a decentralizált fejlesztési források elosztásáról.

A vonatkozó szabályozás módosításával és a pénzügyi feltételek biztosításával egyre nagyobb teret kapnak a tanulószerveződések a gyakorlati szakképzésben. A gazdálkodó szervezeteket kedvezményes ösztönzik a szakképzésben való aktív részvé-

telre, a tanulószerveződések felügyelete pedig a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) feladata lett. A legutóbbi tanévben 43.190 szakmunkás teljesíthette gyakorlati képzését tanulószerveződéssel, a gyakorlati képzést szervező gazdálkodó szervezetek száma pedig meghaladta a 9000-et.

Az álláskeresők foglalkoztathatóságának javítása, elhelyezkedési esélyeik növelése szempontjából továbbra is a munkaerőpiaci képzés tekinthető az egyik legfontosabb aktív eszköznek. A képzések hatékonyságának növelése érdekében 2008. július 1-től a munkaügyi kirendeltségeknek mérlegelés nélkül támogatniuk kell azokat a képzéseket, amelyekre konkrét munkaerőpiaci igény van. E döntően álláskeresők számára szervezett képzések évről-évre több tízezer felnőttet érintenek.

Az egész életen át tartó tanulás érvényesítése feltételezi, hogy a különböző oktatási és képzési formák és szintek szervesen egymásra épülnek, így nem csak a rendszerben való lineáris előrehaladást, hanem a különböző tanulási formák közötti rugalmas átjárást is lehetővé teszik. Az Európai Képesítési Keretrendszer (EKKR) európai viszonylatban nyújt segítséget ehhez az átjáráshoz, és szorgalmazza a tagállamokban az egész életen át tartó tanulás szellemiségével összecsengő nemzeti képesítési keretrendszerek kidolgozását. Magyarországon e munka megkezdődött, a kormány 2008 júniusában (2069./2008. (VI. 6.) sz. Korm. Határozat) döntött arról, hogy Magyarország 2013-ig Országos Képesítési Keretrendszer (OKKR) elnevezéssel az EKKR-rel kompatibilis magyar nemzeti képesítési keretrendszert dolgoz ki és csatolkozik az Európai Képesítési Keretrendszerhez. Az OKKR kidolgozásának költségeit a TÁMOP finanszírozza, a kapcsolódó fejlesztőmunka a TÁMOP 3.1.8 és TÁMOP 4.1.3 konstrukciókban folyik.

Európai tapasztalatokra támaszkodva, ugyancsak TÁMOP finanszírozással valósul meg az egységes országos pályakövetési rendszer kidolgozása. Ez a bármilyen formában szakképzettek és munkaadók kötelező adatszolgáltatásán alapszik majd. Az adatgyűjtés kitér a munkaerőpiaci státuszra, valamint a korábbi képzés minősítésére is. A rendszer célja, hogy információt szolgáltatson a képzéstervezőknek, a képző intézményeknek és a pályaeorientációs szolgáltatóknak, ezzel is közelítve egymáshoz a képzési kínálatot és a piaci igényeket.

Harmadik prioritás: Új kormányzati módszerek, közpolitikai technikák

2007 tavaszán az ország meghatározó oktatáskutatói és oktatási szakemberei részvételével létrejött az Oktatási és Gyermeksegély Kerekasztal (OKA), a közoktatás LLL szempontú átalakításának szakmai tanácsadó testületeként. A testület olyan elemzések elkészítését és széles körű szakmai vitáját kezdeményezte, amelyek eredményeként a mindenkorai kormányok munkáját hathatósan segítő ajánlások születtek. A Kerekasztal által elfogadott helyzetértékelések és javaslatok alapján készült el a közoktatás megújításának feladatait összefoglaló Zöld Könyv.

2007 júniusában Vizi E. Szilveszter, a Magyar Tudományos Akadémia akkori elnöke kezdeményezésére jött létre a Tanulás Életen Át (TÉT) szakmai bizottság. A testület azzal a céllal alakult, hogy tevékenységével növelje a folyamatos képzés és tanulás szükségességének társadalmi elfogadottságát, nemzetközi összehasonlításokra épülő vizsgálatokkal értékelje hazánk teljesítményt e területen és érdemi szakmai párbeszédet indítson a stratégiai döntéseket előkészítő kormányzati szereplők és a tudomány képviselői között. A Bizottság 2008-ban egy tanulmánykötetet állított össze, amellyel a tanúlással és tudással kapcsolatos elengedhetetlen szemléletváltáshoz kívánt hozzájárulni a maga eszközeivel.

2006-2009. között 22 ország, köztük Magyarország részvételével zajlott az OECD RNFIL (Recognition of Non-formal and Informal learning: nem-formális és informális tanulás elismerése) projekt. A projekt céljai az egész életen át tartó tanulás szempontjából egyre hangsúlyosabb szerepet kapó nem-formális és informális keretek között történő tanulás eredményeinek elismerését szolgáló rendszerek megismerése, a tapasztalatok megosztása, és a politikai párbeszéd ösztönzése voltak. A projektben való részvétel során felhalmozott know-how beépült a TÁMOP 3.1.8. és 4.1.3. konstrukciók tervezésébe és végrehajtásába.

A felsőoktatási törvény többszöri módosításával az intézményeknek biztosított nagyfokú gazdasági autonómia – a külső partnerekkel közös vállalkozások alapításának lehetősége, a Regionális Egyetemi Tudásközpontok és Kooperációs Kutatóközpontok létrehozásának szabadsága – megkönnyítette és intenzívebbé tette a felsőoktatási intézmények és a többi állami- és vállalati kutatóhely közötti együttműködést. Napjainkban egyaránt gyakoriak az együttműködési megállapodások tematikus (pl. informatikai) klaszterek és regionális fejlesztési projektek formájában. Ezek keretében a felsőoktatási kutató egységek és más kutatóközösségek együttes fejlesztésekben vesznek részt, bevonva a környező kis- és középvállalkozásokat is.

Negyedik prioritás: Az oktatás és képzés hatékonyságának javítása, állami források felhasználásának növelése

Az európai felsőoktatás versenyképességének javítása érdekében Magyarország is csatlakozott az úgynevezett bolognai nyilatkozathoz és törekszik a lisszaboni stratégia oktatási céljainak elérésére. Ennek megvalósítását célozzák a 2005-ös felsőoktatási törvény⁴ 2007-es és 2008-as módosításai. A módosítások célja az állami finanszírozás kiszámíthatóvá tétele, a képzés magas színvonalának, minőségének biztosítása, a hallgatói juttatások rendszerének újragondolása és a kutatás-fejlesztési lehetőségek bővítése. A szabályozásban egyszerre van jelen a finanszírozási források diverzifikálására való törekvés és az állami támogatások kiszámíthatóbbá tételének szándéka. Az állami felsőoktatási intézményekkel kötött három éves fenntartói megállapodás a finanszírozás eszközével biztosítja a kormányzati prioritások érvényesülését és az állami források felhasználásának rendszeres értékelését.

2007-től átláthatóbbá és kiszámíthatóbbá vált a felnőttképzés finanszírozása is. Azóta rendelet⁵ határozza meg a Munkaerőpiaci Alap képzési alaprészből felnőttképzési célra nyújtható támogatásokat, azok mértékét és a támogatások nyújtásával kapcsolatos eljárási szabályokat. A felnőttképzés állami intézményei – a regionális képző központok (RKK) – biztonságos működtetése, a kapacitások kihasználhatóságának tervezhetősége érdekében ugyancsak miniszteri rendeletben került rögzítésre az RKK-k feladatrendszere, finanszírozásuk és a munkaügyi szervezettel való együttműködésük módja.⁶ Az RKK-k hálózatszerű működése, a közös módszertani és szakmai fejlesztések biztosítják, hogy az ország bármely pontján egységes módszertan alapján és magas minőségben szervezett képzésekhez jussanak a képző központokban tanuló felnőttek.

Az LLL társadalmi beágyazottságát erősíti az, a 2008 végén, a gazdasági válság hatására indult kormányzati kezdeményezés, ami a munkavállalók egy részét érintő

⁴ 2005. évi CXXXIX. Törvény a felsőoktatásról.

⁵ 15/2007. (IV. 13.) SZMM rendelet.

⁶ 23/2005. (XII. 26.) FMM rendelet.

munkaidő-keret csökkenést a kieső idő alatti tanulás támogatásával kompenzálja. A tanulási költségek és az érintett dolgozók tanulás idejére eső bérköltségének megtérítése a munkahelyek megőrzését és az aktív munkavállalók tudásának bővítését egyaránt szolgálja.

Ötödik prioritás: az oktatás és képzés minőségének fejlesztése

Az elmúlt években a magyar közoktatás legnagyobb fejlesztése a kompetenciaalapú oktatási programcsomagok kidolgozása és bevezetése volt. A program egyszerre célozta az oktatás tartalmának és módszertanának megújítását. A fejlesztés döntően 2004-2008 között zajlott, és hat kiemelt kompetencia-területen születtek oktatási programcsomagok: az eszközjellegű kompetenciák közül a szövegértési-szövegalkotási, matematikai, idegen nyelvi (angol, német, francia, magyar mint idegen nyelv) és az IKT (informatika és médiahasználat) területén, valamint az EU támogatási politikájában kiemelt célként megjelenő, a hátrányos helyzetben lévők felzárkóztatása szempontjából kulcsfontosságú szociális, életviteli és környezeti, illetve az életpálya-építési kompetenciák területén. A kompetencia alapú tananyagok, programok adaptációja és továbbfejlesztése folytatódik a TÁMOP keretében. A megújulás folyamata magába foglalja az oktatás tartalmi megújítását, pedagógiai eszközrendszerének fejlesztését, a pedagógusképzés megújítását, az oktatásban dolgozók továbbképzését, valamint az elért eredmények tanulói, pedagógusi, intézményi és ágazati szinten történő feldolgozását biztosító, átfogó mérési, értékelési és minőségirányítási rendszer kialakítását.

Az ÚMFT Regionális Operatív Programjai keretében valósul meg a közoktatási intézmények infrastrukturális és eszközfejlesztése a minőségi oktatás megteremtéséhez szükséges feltételek biztosítása érdekében. A támogatás kedvezményezettjei a demográfiaileg növekvő, vagy stagnáló népességű településeken lévő intézmények, illetve a nagy számú hátrányos helyzetű gyermeket nevelő intézmények lehetnek. A TIOP keretében beszerzett informatikai eszközök nemcsak az informatikai készségek, hanem a közismereti tárgyakba beépülő IKT-támogatású pedagógiai módszereken keresztül a többi kulcskompetencia fejlesztését is támogatják.

2008-tól az állami fenntartású felsőoktatási intézményekkel három éves fenntartói megállapodást köt az Oktatási és Kulturális Minisztérium. A megállapodás keretében állandó és változó, a felsőoktatási intézmény teljesítményével, oktatási és kutatási tevékenységének minőségével összefüggő finanszírozást biztosít a költségvetés. A minőség javítása irányába hat a felsőoktatási képzési kapacitások akkreditációja, a felsőoktatás felvételi rendszerében a jelentkezők prioritásának érvényesítése, valamint az államilag támogatott felvételi keretszámok munkaerőpiaci igények szerinti megosztása az egyes képzési területek között.

A magyar szakképzés modernizálásának programja keretében 2006-ban lezárult az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) átalakításának első szakasza. Az új, moduláris képzési jegyzék, illetve az ahhoz szorosan kapcsolódó, újrafogalmazott szakmai és vizsgakövetelmények egyaránt meghatározó jelentőségű dokumentumai mind az iskolarendszerű szakképzésnek, mind a felnőttképzésnek. Az iskolai rendszerű szakképzés minőségének fejlesztését célozza, hogy 2008. december 31-ig valamennyi szakképzést folytató intézmény implementálta az EU szakképzési minőségbiztosítási keretrendszerét.

A kulturális intézmények a formális oktatást szorosan kiegészítő nem formális és informális képzési programjaikkal és szolgáltatásaikkal, valamint megújult infra-

struktúrával rendelkező közösségi terekkel járulnak hozzá a minőségi oktatáshoz való hozzáférés javításához. E szerepüknek köszönhetően a közművelődési és közgyűjteményi intézmények (művelődési házak, múzeumok, könyvtárak) fejlesztéseit önálló, a TÁMOP és a TIOP oktatási prioritásaihoz kapcsolódó támogatási konstrukciók segítik.

Eredmények és kihívások

A nemzetközi tendenciákkal összhangban, hazánkban is tartósan növekszik az iskolázás iránti igény. 2007-ben a 4 évesek 92,8%-a járt óvodába, ami nem csak az EU átlagot (87%), hanem az Unió 2010-re kitűzött célját (90%), is meghaladja. Ezzel párhuzamosan folyamatosan nő az iskolában eltöltött évek száma. Ennek hossza az OECD országok átlagosan 12%-os növekedésével szemben Magyarországon 1995 és 2007 között 23%-kal nőtt. 2007-ben az ötéves kortól várható iskolában töltött évek száma 16, ami azt jelenti, hogy a tanulónépesség egyre nagyobb hányada marad az oktatási rendszerben a tankötelezettség megszűnése után is.

Illeszkedik a nemzetközi tendenciákhoz, hogy a sokszínű programkínálattal rendelkező középfokú oktatásban is igen magas a részvétel. A beiskolázottság aránya a 15-19 évesek körében 2007-ben 89% (1995=64%, 2005=87%), a 20-29 évesek körében pedig 2007-ben 25% (1995=10%, 2005=23%).⁷ Az oktatási rendszer rugalmas szerkezeti megoldásai támogatják a növekvő tendencia fenntartását.

Ugyanakkor a nemzetközi tanulói teljesítményvizsgálatok (főleg a PISA) azt mutatják, hogy 2000 és 2006 között nem történt jelentős elmozdulás a szövegértési/szöveghasználati kompetenciák terén a 15 évesek körében. Részsiker, hogy valamelyest csökkent az 1-es szinten vagy az alatt teljesítők aránya.

A magyar gazdaságban a jelentős munkanélküliség mellett folyamatosan gondot okoz a jól képzett szakmunkások hiánya. A középfokú végzettség, illetve szakképzettség nélküliek foglalkoztatottsági aránya egyrészt riasztóan alacsony: 2007-ben 38,5%, másrészt lassan növekszik (2005=37%). Ez messze elmarad az OECD átlagtól (2007=57,7%), de még az EU 19 átlagától is (2007=52,4%).⁸ E súlyos probléma kezelése a konvertálhatóbb szakképzettséghez vezető rugalmasabb, adaptívabb szakképzési rendszer továbbfejlesztését és a megszerzett tudás elismerését, elismertetését megkönnyítő intézkedések végrehajtását kívánja meg.

Európai Unió országaihoz viszonyítva ugyancsak alacsony és lassan javul a felnőttek tanulási aktivitása. A 25-64 éves felnőtt népesség formális oktatásban, illetve felnőttképzésben való részvételi aránya hazánkban 2000-ben 2,9%, 2007-ben pedig 3,6% volt. Ezzel egyidőben az EU 27 országának átlaga 2000-ben 7,1% volt, és a magyarországinál dinamikusabb növekedéssel 2007-re elérte 9,7%-ot. Különösen riasztó a magyar adat annak ismeretében, hogy az Unió célkitűzése 2010-re 12,5%, 2020-ra pedig 15%.

A tanulási aktivitás szinte elhanyagolható mértékű Magyarországon az idősebb korosztályban, és e téren alig van különbség a foglalkoztatottak és a nem foglalkoztatottak között. Az Európai Unióban az idősebbek is átlagosan gyakrabban vesznek részt felnőttképzésben, mint Magyarországon, s közülük a foglalkoztatottak gyakrabban, mint a nem foglalkoztatottak. Tehát ma Magyarországon a munkaadók ke-

⁷ Forrás: Education at a Glance 2009. C1 táblázat. Paris, OECD

⁸ Forrás: Education at a Glance 2009.

vessé érdekeltek az idősebb munkatársak foglalkoztatásában és továbbképzésében, az idősebb, tapasztaltabb munkavállalók pedig kevésbé érzik, hogy a tanulásba befektetett idő és ráfordítás megtérül számukra a magánéletben vagy a munkaerőpiacon. A 2006-os „Felnőttek tanulása” (AES)⁹ felmérés tanúsága szerint a ritka, de hosszú felnőttkori tanulás háttérben elsősorban rentabilitási megfontolások játszanak szerepet, vagyis a tanulást elsősorban befektetésnek tekintik és megtérülését várják. Azok, akik semmilyen tanulási tevékenységben nem vesznek részt, a legtöbbször az idő- és a pénz hiányára hivatkoznak.

A nem-formális tanulásban való részvétel alacsony aránya magyarázható a meglehetősen differenciálatlan támogatási rendszerrel is, amely nem tud összhangot teremteni a tudás szükséglet és a tudás kereslet között, mivel a munkaügyi szervezetrendszer keretén belül legfeljebb csírájában van jelen a nem-formális, illetve informális tudás munkaerőpiaci hasznosítás céljára való regisztrálása, és a meglévő rendszerek országosan nem egységesek.

Következtetések

Az elmúlt esztendő tapasztalatai bebizonyították, hogy az egész életen át tartó tanulás nemzeti stratégiává emelése szükséges, de önmagában nem elégséges előfeltétele annak, hogy az oktatási és képzési rendszerekben kívánatos irányú megújulási folyamatok indukálódjanak. Továbbra is szükség van az oktatási, képzési alrendszerek mindegyikét, a tanulás minden formáját magába foglaló koherens, összehangolt lépésekre, a stratégia közvetlen és távolabbi céljainak a megvalósítását szavatoló intézkedések foganatosítására. Fokozottabb figyelmet kell fordítani arra, hogy a stratégiában megfogalmazottak végrehajtását szorosabb ágazat- és intézményközi együttműködések segítsék.

A leginkább rászoruló csoportok elérése számos akadályba ütközik, ezért e csoportok részvétele a támogatott képzési programokban továbbra is alacsony. A felnőttek, és különösen az alacsony szinten iskolázott, munkanélküli vagy hátrányos helyzetű felnőttek elérésében, tanulással kapcsolatos motivációjuk növelésében több, kisebb projekt tanulságai szerint a személyes segítők, mentorok és az intenzív módszerek alkalmazása (előzetes felmérés, nyomon követés, tanácsadás) hozhat komoly javulást. E módszerek általánossá válásának azonban komoly akadálya rendkívüli költségigényessége. Tény továbbá, hogy a nem megfelelő szinten elsajátított alapkészségek miatt éppen azok szorulnak ki a felnőttképzésből, akiknek a legnagyobb szükségük lenne rá.

Végezetül, az európai szintű gondolkodással összhangban nagyobb hangsúlyt kell fektetni az egész életen át tartó tanulás kultúrájának társadalmisítására. Minden társadalmi réteget megszólító felvilágosító kampányokra van szükség, annak érdekében, hogy azokban is sikerüljön tudatosítani a tanulás értékét és megtérülési lehetőségeit, akik egyelőre az oktatási és képzési rendszer margóján mozognak.

⁹ Adult Education Survey (AES), KSH.